

## **"DAVLAT BOSHQARUVI FAOLIYATINING MA'MURIY-HUQUQIY SHAKLLARI"**

Ilmiy rahbar: Yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori,

**PhD Majidov Jamshid Abdullayevich**

Toshkent davlat transport universiteti 4-bosqich talabasi

**Shodmonov Oktyabr Alimjon o'g'li**

### **Annotatsiya**

Mazkur maqola "Davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllari" mavzusiga bag'ishlangan bo'lib, O'zbekiston Respublikasi ma'muriy huquq tizimida davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllari va usullarini ko'rib chiqadi. Maqola davlat boshqaruvi faoliyatining huquqiy asoslari, shakllarining tasnifi (huquqiy va nohuquqiy), usullari (ishontirish va majburlash), shuningdek, xorijiy tajribalar bilan qiyosiy tahlil qilinadi. Maqola kirish, ikkita asosiy qism va xulosadan iboratdir. Tadqiqot maqsadi – davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllarini O'zbekiston huquqiy tizimida takomillashtirish imkoniyatlarini o'rganish. Natijada, huquqiy islohotlar yo'nalishlari bo'yicha takliflar beriladi. Maqola Konstitutsiya, "Ma'muriy tartib-taomillar to'g'risida"gi Qonun (O'RQ-457-son, 2018 yil) va ma'muriy huquq darsliklariga asoslangan.

**Kalit so'zlar:** Davlat boshqaruvi, hokimiyatining tizimi, raqamlashtirish, normativ huquqiy akt, ma'muriy tartib-taomillar, ma'muriy-huquqiy shakllar, individual aktlar.

### **Kirish**

Davlat boshqaruvi – bu davlatning ijro etuvchi hokimiyat organlari tomonidan jamiyat va iqtisodiyotni tartibga solish, fuqarolar huquq va majburiyatlarini ta'minlash jarayoni bo'lib, u O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va ma'muriy huquq normalarida tartibga solinadi. Davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllari – bu davlat

organlari va mansabdor shaxslar tomonidan qonuniy asosda amalga oshiriladigan huquqiy harakatlar va qarorlar majmui bo'lib, ular boshqaruv munosabatlarini tartibga soladi va huquqiy oqibatlarni keltirib chiqaradi.

O'zbekiston Respublikasida davlat boshqaruvi faoliyati Konstitutsiyaning 11-moddasida: "O'zbekiston Respublikasi davlat hokimiyatining tizimi — hokimiyatning qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo'linishi prinsipiga asoslanadi"<sup>1</sup> deb qayd e'tilgan. "Ma'muriy tartib-taomillar to'g'risida"gi Qonun ma'muriy organlarning faoliyatini shaffof va qonuniy qilish, fuqarolar huquqlarini himoya qilish prinsiplarini belgilaydi. So'nggi yillarda ma'muriy islohotlar ("Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi) davlat boshqaruvi shakllarini raqamlashtirish va soddalashtirishga qaratilgan.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish uchun ma'muriy-huquqiy shakllar va usullarni takomillashtirish zarur. Maqola maqsadi – davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllarini milliy qonunchilik va xorijiy tajribalar asosida tahlil qilish. Tadqiqot vazifalari: shakllar va usullar tushunchasini ochib berish, O'zbekiston qonunchiligini ko'rib chiqish, xorijiy tajribalarni taqqoslash va takliflar berish. Metodlar: huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, qiyosiy usul va adabiyotlar sharhi. Maqola bakalavr darajasida yozilgan bo'lib, terminlarni oddiy tilda izohlaydi.

Davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllari fuqarolar huquqlarini ta'minlash va davlat manfaatlarini himoya qilishda muhim o'rin tutadi. Xorijiy tajribalar (AQSh va Yevropa) shuni ko'rsatadiki, bu shakllar davlat boshqaruvi samaradorligini oshiradi.

## **1-bob: Davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllari va usullari O'zbekiston milliy tajribasida**

O'zbekiston Respublikasida davlat boshqaruvi faoliyati Konstitutsiya va ma'muriy huquq normalari asosida amalga oshiriladi. Ma'muriy-huquqiy shakllar – bu davlat

---

<sup>1</sup> <https://lex.uz/docs/-6445145> O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi

organlari va mansabdor shaxslar tomonidan qonuniy asosda qabul qilinadigan huquqiy harakatlar va qarorlar majmui bo'lib, ular boshqaruv munosabatlarini tartibga soladi va huquqiy oqibatlarni keltirib chiqaradi. Ma'muriy-huquqiy usullar esa boshqaruv maqsadlariga erishish uchun qo'llaniladigan huquqiy vositalardir. Ushbu shakllar va usullar davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, fuqarolar huquqlarini himoya qilish va jamiyat manfaatlarini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 11-moddasi davlat hokimiyatining bo'linishini va ijro etuvchi hokimiyatning asosiy vazifalarini belgilaydi, bu esa davlat boshqaruvi faoliyatining huquqiy asosini tashkil etadi. "Ma'muriy tartib-taomillar to'g'risida"gi Qonun ma'muriy organlarning faoliyatini batafsil tartibga soladi va quyidagi prinsiplarni mustahkamlaydi: qonuniylik, mutanosiblik, ochiqlik, "bir darcha" prinsipi, shaffoflik, fuqarolar huquqlarini himoya qilish va boshqalar. Ushbu qonun davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllarini va usullarini amaliy qo'llashni ta'minlaydi<sup>2</sup>.

Huquqiy shakllar – yuridik oqibatlarni keltirib chiqaruvchi shakllar bo'lib, ular boshqaruv subyektlarining huquq va majburiyatlarini belgilaydi:

**Ma'muriy-huquqiy shakllar** ikki asosiy turga bo'linadi:

Normativ huquqiy aktlarni qabul qilish: Vazirlar Mahkamasi qarorlari, vazirlik va idoralar buyruqlari, mahalliy davlat hokimiyati organlarining qarorlari. Masalan, Vazirlar Mahkamasining qarori orqali davlat dasturlari tasdiqlanadi va fuqarolar uchun majburiy normalar o'rnatiladi.

Individual huquqiy aktlarni qabul qilish: Ma'muriy organlar tomonidan aniq shaxslar yoki tashkilotlarga nisbatan qabul qilinadigan qarorlar, masalan, litsenziya berish yoki rad etish, jarima yuklash, davlat xizmatlarini ko'rsatish. Bu aktlar "Ma'muriy tartib-taomillar

---

<sup>2</sup> <https://lex.uz/docs/-3492199> Ma'muriy tartib-taomillar to'g'risida

to'g'risida"gi Qonunning 5-moddasiga muvofiq qonuniylik va mutanosiblik prinsiplariga asoslanadi.

Ma'muriy-huquqiy shartnomalarni tuzish: Davlat organlari va fuqarolar yoki tashkilotlar o'rtasida tuziladigan shartnomalar, masalan, davlat xizmatlari shartnomalari yoki davlat-xususiy sheriklik shartnomalari. Bu shakl boshqaruv munosabatlarini ixtiyoriy asosda tartibga soladi.

Nohuquqiy shakllar – yuridik oqibatlarni keltirmaydigan, ammo boshqaruv jarayonini ta'minlovchi shakllar:

Tashkiliy harakatlar: Majlislar o'tkazish, uslubiy ko'rsatmalar tayyorlash, ilg'or tajribani tarqatish, tashkiliy strukturalarni o'zgartirish. Masalan, vazirliklar tomonidan xodimlar uchun seminarlar o'tkazish.

Moddiy-texnik harakatlar: Hujjatlar rasmiylashtirish, axborotlar bilan ishlash, moddiy ta'minlash, infratuzilmani rivojlantirish. Masalan, davlat organlari tomonidan elektron xizmatlar platformalarini yaratish.

**Ma'muriy-huquqiy usullar** ikki asosiy turga bo'linadi:

Ishontirish usuli – tushuntirish, tarbiyalash, rag'batlantirish orqali ta'sir ko'rsatish. Bu usul fuqarolarning ixtiyoriy rioya qilishini ta'minlaydi. Masalan, davlat organlari tomonidan ogohlantirish, maslahat berish, rag'batlantirish (mukofotlar, imtiyozlar) orqali qonun talablariga rioya qilishni ta'minlash. Ushbu usul "Ma'muriy tartib-taomillar to'g'risida"gi Qonunning 5-moddasidagi ochiqlik va fuqarolar bilan hamkorlik prinsiplariga asoslanadi.

Majburlash usuli – qonuniy majburlov choralarini qo'llash. Bu usul majburiy rioya qilishni ta'minlaydi va quyidagi turlarga bo'linadi:

- Intizomiy majburlash: Davlat xizmatchilari uchun intizomiy jazo choralarini qo'llash.
- Moddiy majburlash: Jarima yoki moddiy zarar tovonini undirish.

- Ma'muriy majburlash: Ma'muriy javobgarlik choralari qo'llash (masalan, Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksga asosan jarima yoki ma'muriy hibsga olish).

O'zbekiston milliy tajribasida bu shakllar va usullar "Ma'muriy tartib-taomillar to'g'risida"gi Qonun asosida tartibga solinadi. Qonun ma'muriy organlarning faoliyatini shaffof va qonuniy qilish prinsiplarini belgilaydi: qonuniylik, mutanosiblik, ochiqlik, "bir darcha" prinsipi (fuqarolar bir joyda barcha xizmatlarni olishi mumkin) va boshqalar. Masalan, davlat xizmatlarini ko'rsatishda (pasport berish, litsenziya olish) ma'muriy tartib-taomillar qo'llaniladi, ular 30 kun muddatda hal qilinadi va elektron shaklda amalga oshiriladi (my.gov.uz portali orqali). Bu shakllar fuqarolar huquqlarini himoya qilish va byurokratik to'siqlarni kamaytirishga yordam beradi.

Milliy tajribaning afzalliklari: davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, fuqarolar huquqlarini himoya qilish, raqamlashtirish orqali xizmatlar tezligini oshirish (masalan, "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi doirasida elektron hukumat joriy etilgan). Kamchiliklari: ba'zi hollarda byurokratik to'siqlar va rasmiyatchilik saqlanib qolmoqda, ma'muriy organlarning vakolatlari chegaralari aniq emasligi sababli huquqiy noaniqliklar mavjud. So'nggi islohotlar ("Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi) davlat boshqaruvi shakllarini raqamlashtirish va soddalashtirishga qaratilgan, natijada fuqarolar uchun davlat xizmatlari osonlashmoqda<sup>3</sup>.

O'zbekiston tajribasini rivojlantirish uchun xorijiy tajribalarni o'rganish zarur, chunki islohotlar ma'muriy-huquqiy shakllarni yanada shaffof va fuqarolarga yo'naltirilgan qilishga qaratilgan. Masalan, elektron shakllarni kengaytirish va prinsiplarni kuchaytirish davlat boshqaruvi samaradorligini oshiradi.

## **2-bob: Davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllari xorijiy tajribalarda va O'zbekistonga moslashtirish**

---

<sup>3</sup> <https://lex.uz/ru/docs/-5030957> 05.10.2020 yildagi PF-6079-son "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi

Xorijiy mamlakatlarda davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllari va usullari huquqiy tizimning xususiyatlariga (umumiy huquq yoki fuqarolik huquq) bog'liq ravishda farq qiladi. AQSh va Yevropa Ittifoqi (EU) davlatlari tajribasi bu sohada eng rivojlangan hisoblanadi. AQShda ma'muriy shakllar Administrative Procedure Act (APA, 1946 yil) asosida tartibga solinadi, Yevropada esa (Germaniya, Fransiya) Verwaltungsverfahrensgesetz (VVG) va EU direktivalari orqali batafsil belgilangan. Ushbu qismda xorijiy tajribalar batafsil ko'rib chiqiladi, ularning afzalliklari, kamchiliklari va O'zbekiston uchun moslashtirish imkoniyatlari tahlil etiladi. Tadqiqot huquqiy hujjatlar, sud amaliyoti va statistik ma'lumotlar asosida olib boriladi.

### AQSh tajribasi

Amerika Qo'shma Shtatlarida davlat boshqaruvi faoliyati federal va shtat darajasida Administrative Procedure Act<sup>4</sup> (APA, 1946 yil) va boshqa qonunlar asosida tartibga solinadi. Ma'muriy-huquqiy shakllar quyidagilardan iborat:

#### **Huquqiy shakllar:**

Normativ aktlar (rules): Federal Register orqali e'lon qilinadi va fuqarolar uchun majburiy. Masalan, Environmental Protection Agency (EPA) qoidalari ekologik standartlarni belgilaydi.

Individual aktlar (orders): Ma'muriy organlar tomonidan aniq shaxslar yoki tashkilotlarga nisbatan qabul qilinadi, masalan, litsenziya berish yoki rad etish.

Ma'muriy shartnomalar: Davlat-xususiy sheriklik (PPP) shartnomalari, masalan, infratuzilma loyihalari uchun.

Nohuquqiy shakllar: Tashkiliy harakatlar (guidance documents), maslahatlar va moddiy-texnik ta'minot.

---

<sup>4</sup> [https://www.law.cornell.edu/wex/administrative\\_procedure\\_act](https://www.law.cornell.edu/wex/administrative_procedure_act) Administrative Procedure Act

**Ma'muriy-huquqiy usullar** ikki turga bo'linadi:

Ishontirish: Rag'batlantirish (tax incentives, grants) va tushuntirish orqali.

Majburlash: Jarima, litsenziya bekor qilish, sud orqali ijro.

AQSh tajribasining afzalliklari: "one-stop shop" tizimi (fuqarolar bir joyda xizmat olishi), raqamlashtirish (e-government portals) va fuqarolar shikoyat qilish huquqi (Administrative Law Judge orqali). Kamchiliklari: federal va shtat qonunlari murakkabligi, byurokratik to'siqlar.

**Yevropa tajribasi.** Yevropa Ittifoqida ma'muriy-huquqiy shakllar EU direktivalari va milliy qonunlar asosida tartibga solinadi. Germaniyada Verwaltungsverfahrensgesetz (VVG, 1976 yil)<sup>5</sup> ma'muriy protsesslarni batafsil belgilaydi:

Huquqiy shakllar: Normativ aktlar (Rechtsverordnungen), individual qarorlar (Verwaltungsakte), shartnomalar.

Nohuquqiy shakllar: Tashkiliy va moddiy harakatlar.

Fransiyada Code des relations entre le public et l'administration (CRPA) ma'muriy tartib-taomillarni tartibga soladi. Usullar: ishontirish (maslahat, rag'batlantirish) va majburlash (jarima, majburiy ijro).

Afzalliklari: shaffoflik yuqori (fuqarolar huquqlarini himoya qilish prinsiplari), raqamlashtirish (e-government). Kamchiliklari: jarayonlar uzoq va murakkab.

**Qiyosiy tahlil.** AQSh tajribasi tezlik va raqamlashtirishga urg'u beradi, Yevropa esa shaffoflik va huquqlar himoyasiga. O'zbekiston tajribasi Yevropa modeliga yaqin (protsessual prinsiplar batafsil), ammo AQShdagi "bir darcha" va elektron shakllarni joriy etish mumkin.

## **Xulosa**

---

<sup>5</sup> <https://www.gesetze-im-internet.de/vwvfg/> Verwaltungsverfahrensgesetz (VVG, 1976 yil)

Mazkur maqolada "Davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllari" mavzusi milliy va xorijiy tajribalar asosida batafsil tahlil qilindi. Davlat boshqaruvi faoliyati – bu ijro etuvchi hokimiyat organlari tomonidan jamiyat va iqtisodiyotni tartibga solish jarayoni bo'lib, uning ma'muriy-huquqiy shakllari va usullari davlatning samarali ishlashini ta'minlaydi. Ma'muriy-huquqiy shakllar huquqiy (normativ va individual aktlar, shartnomalar) va nohuquqiy (tashkiliy va moddiy-texnik harakatlar) turlarga bo'linadi, usullar esa ishontirish (tushuntirish, rag'batlantirish) va majburlash (intizomiy, moddiy va ma'muriy javobgarlik) turlariga ajraladi. O'zbekiston milliy tajribasida bu shakllar va usullar Konstitutsiya va "Ma'muriy tartib-taomillar to'g'risida"gi Qonun asosida tartibga solinadi. Qonun ma'muriy organlar faoliyatini qonuniylik, mutanosiblik, ochiqlik va "bir darcha" prinsiplari bilan bog'laydi. Milliy tajribada davlat xizmatlari (pasport berish, litsenziya olish) elektron shaklda ko'rsatilmoqda, bu fuqarolar uchun jarayonni soddalashtirgan va byurokratik to'siqlarni kamaytirgan. Statistika ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, 2025 yilda my.gov.uz portali orqali ko'rsatilgan davlat xizmatlari soni 70% dan oshgan, bu davlat boshqaruvi samaradorligini oshirgan. Ammo ba'zi hollarda rasmiyatchilik va vakolatlar chegaralarining noaniqligi saqlanib qolmoqda, bu esa fuqarolar huquqlarini himoya qilishda muammolar keltirib chiqarmoqda.

Xorijiy tajribalar, xususan AQSh va Yevropa Ittifoqi misolida, davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllarining samaradorligini tasdiqlaydi. AQShda Administrative Procedure Act (APA, 1946 yil) ma'muriy aktlarni (rules va orders) tartibga soladi, fuqarolar shikoyat qilish huquqiga ega va "one-stop shop" tizimi orqali xizmatlar soddalashtirilgan. Yevropada (Germaniya Verwaltungsverfahrensgesetz va Fransiya CRPA) shaffoflik va huquqlar himoyasi ustun, ma'muriy protsesslar batafsil tartibga solinadi va raqamlashtirish keng qo'llaniladi. Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston tajribasi Yevropa modeliga yaqin (protsessual prinsiplar batafsil va huquqlar himoyasi kuchli), ammo AQShdagi tezlik va raqamlashtirish tajribasini joriy etish mumkin. Xorijiy tajribalar milliy huquqiy tizimni takomillashtirish uchun namuna bo'lib, ma'muriy shakllar va usullarni soddalashtirish va fuqarolarga yo'naltirilgan qilish zarur. O'zbekistonda bu

tajribalarni moslashtirish orqali davlat boshqaruvi yanada samarali va shaffof bo'ladi, masalan, elektron shakllarni kengaytirish va ishonirish usulini kuchaytirish.

Umumiy xulosada davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllari va usullari davlatning ijro etuvchi hokimiyatini samarali amalga oshirishning kaliti hisoblanadi, chunki ular fuqarolar huquqlarini himoya qiladi, jamiyat manfaatlarini ta'minlaydi va byurokratik to'siqlarni kamaytiradi. O'zbekistonda bu shakllar va usullar "Ma'muriy tartib-taomillar to'g'risida"gi Qonun asosida rivojlanmoqda, ammo raqamlashtirish va soddalashtirishni kuchaytirish zarur. Xorijiy tajribalar (AQSh va Yevropa) shuni ko'rsatadiki, ma'muriy-huquqiy shakllarni zamonaviy talablarga moslashtirish davlat boshqaruvi samaradorligini oshiradi.

## **Takliflar**

Mazkur takliflar "Davlat boshqaruvi faoliyatining ma'muriy-huquqiy shakllari" mavzusiga asoslanib, O'zbekiston Respublikasining amaldagi normativ-huquqiy hujjatlariga (jumladan, Konstitutsiya, "Ma'muriy tartib-taomillar to'g'risida"gi, "Davlat xizmatlari to'g'risida"gi Qonun, Vazirlar Mahkamasining 2020–2025 yillarga mo'ljallangan "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi va boshqa hujjatlar) hamda xorijiy tajribalarga (AQSh Administrative Procedure Act, Germaniya Verwaltungsverfahrensgesetz) tayanib ishlab chiqilgan. Takliflar ma'muriy-huquqiy shakllar va usullarni takomillashtirishga, davlat boshqaruvi samaradorligini oshirishga, fuqarolar huquqlarini yanada ishonchli himoya qilishga va byurokratik to'siqlarni kamaytirishga qaratilgan. Har bir taklif normativ asos, xorijiy tajriba va kutilayotgan natijaga bog'langan holda batafsil tushuntiriladi.

### **1. Ma'muriy tartib-taomillarni to'liq raqamlashtirish va "bir darcha" tizimini kengaytirish**

Davlat xizmatlari va ma'muriy tartib-taomillarning 90% dan ortig'ini 2027 yilgacha to'liq elektron shaklda (my.gov.uz portali orqali) ko'rsatishni majburiy qilish lozim. Barcha ma'muriy organlar uchun yagona elektron platformada "bir darcha" prinsipini joriy

etish – fuqarolar bir joyda barcha kerakli xizmatlarni (litsenziya olish, hujjat topshirish, shikoyat berish) olishi mumkin bo‘lsin. Elektron imzo va identifikatsiya tizimini (ID-card, mobil ID) keng qo‘llash lozim. Normativ asos: “Ma’muriy tartib-taomillar to‘g‘risida”gi Qonunning 5-moddasi (ochiqlik, shaffoflik va “bir darcha” prinsiplari), “Davlat xizmatlari to‘g‘risida”gi Qonunning 5–7-moddalari (elektron xizmatlar ko‘rsatish tartibi), O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 5 oktyabrdagi PF-6079-son Farmoni (“Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi) – ma’muriy xizmatlarni raqamlashtirish bo‘yicha “yo‘l xaritasi”ni tasdiqlagan, Vazirlar Mahkamasining 2021 yilgi 381-son qarori (davlat xizmatlarini elektron ko‘rsatish tartibi). Xorijiy tajriba: AQShda “one-stop shop” tizimi (USA.gov va agency portals) fuqarolarga yagona platformadan xizmat olish imkonini beradi. Estoniyada X-Road tizimi orqali 99% davlat xizmatlari onlayn amalga oshiriladi. O‘zbekiston bu tajribalarni qo‘llab, my.gov.uz ni yanada kengaytirishi mumkin.

Natijada Davlat xizmatlari ko‘rsatish muddati 2–3 baravar qisqarishi, fuqarolar uchun byurokratik to‘siqlar 70% kamayishi, korrupsiya xavfi sezilarli darajada pasayishi.

## **2. Ishontirish usulini ustun qo‘yish va majburlash choralarini mutanosiblashtirish**

Ma’muriy organlar faoliyatida majburlash usulidan (jarima, majburiy ijro) ko‘ra ishontirish usulini (tushuntirish, maslahat berish, rag‘batlantirish, ogohlantirish) ustun qo‘yish kerak. Majburlash choralarini qo‘llashdan oldin fuqaroga yozma ravishda ogohlantirish va qonun talablarini tushuntirishni majburiy qilish kerak. Rag‘batlantirish mexanizmlarini (soliq imtiyozlari, subsidiyalar, mukofotlar) kengaytirish kerak. Normativ asos: “Ma’muriy tartib-taomillar to‘g‘risida”gi Qonunning 5-moddasi (mutanosiblik va fuqarolar bilan hamkorlik prinsiplari), Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksning 245-moddasi (jarima qo‘llashdan oldin ogohlantirish imkoniyati), O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-son Farmoni (ma’muriy organlar faoliyatida fuqarolar huquqlarini himoya qilish bo‘yicha) – majburiy choralar o‘rniga tushuntirish va rag‘batlantirishni ustun qo‘yishni talab qiladi. Xorijiy tajriba: Yevropa Ittifoqida (Germaniya VVG) ma’muriy organlar fuqarolarga avval tushuntirish

va maslahat berishni majburiy qiladi, faqat undan keyin majburlash choralarini qo‘llaydi. AQShda “nudge” siyosati (rag‘batlantirish va ogohlantirish) keng qo‘llaniladi.

Natijada fuqarolarning qonunga ixtiyoriy rioya qilish darajasi 30–40% oshishi, ma‘muriy javobgarlik holatlari kamayishi, davlat organlari va fuqarolar o‘rtasidagi ishonch kuchayishiga olib keladi.

### **3. Fuqarolar shikoyat qilish va ma‘muriy aktlarga qarshi murojaat qilish huquqini kuchaytirish**

Ma‘muriy aktlarga (individual qarorlar, jarimalar) qarshi shikoyat berish muddatini uzaytirish (hozirgi 10 kundan 30 kungacha) va shikoyatni ko‘rib chiqish jarayonini elektron shaklda soddalashtirish muhim. Ma‘muriy sudlar faoliyatini kuchaytirish va fuqarolarga bepul yuridik yordam ko‘rsatish mexanizmlarini joriy etish lozim. Normativ asos: “Ma‘muriy tartib-taomillar to‘g‘risida”gi Qonunning 28–32-moddalari (shikoyat berish tartibi), Ma‘muriy sud ishlarini yuritish to‘g‘risidagi kodeksning 4–5-moddalari (ma‘muriy aktlarga qarshi sudga murojaat qilish huquqi), O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 24 iyuldagi PF-5486-son Farmoni (fuqarolarning murojaatlari bilan ishlashni takomillashtirish). Xorijiy tajriba: AQShda Administrative Procedure Act fuqarolarga ma‘muriy aktlarga qarshi sudga shikoyat qilish huquqini keng beradi. Germaniyada VVG fuqarolarga bepul yuridik maslahat va shikoyat muddatini uzaytirish imkonini beradi.

Natijada fuqarolar huquqlarini himoya qilish darajasi oshishi, ma‘muriy organlar tomonidan qonunbuzarliklar kamayishi, sudga murojaatlar sifati yaxshilanishi kutilmoqda.

Ushbu takliflar O‘zbekiston davlat boshqaruvi tizimini yanada samarali, shaffof va fuqarolarga yo‘naltirilgan qilishga xizmat qiladi. Amalga oshirish uchun Adliya vazirligi, Davlat xizmatlari agentligi va raqamli texnologiyalar vazirligi hamkorligi zarur.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi <https://lex.uz/docs/-6445145>

2. Ma'muriy tartib-taomillar to'g'risida Qonun <https://lex.uz/docs/-3492199>
3. PF-6079-son 05.10.2020 yildagi "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi <https://lex.uz/ru/docs/-5030957>
4. Administrative Procedure Act.  
[https://www.law.cornell.edu/wex/administrative\\_procedure\\_act](https://www.law.cornell.edu/wex/administrative_procedure_act)
5. Verwaltungsverfahrensgesetz (VVG, 1976 yil) <https://www.gesetze-im-internet.de/vwvfg/>